سەلتەنەتلىك 70 يىل كۆرەشچان يېڭى دەۋر

چىن قەلبىنى ئېلىپ كېلىش يېرىم تال گىياھنىمۇ ئېلىپ كەتمەسلىك

ـــ ئۇچتۇرپان ناھىيەسى ئالغا بازارلىق دۆلەت ئورتاق تىل باشلانغۇچ مەكتىپىنىڭ مەكتەپ مۇدىرى قۇربان نىياز توغرىسىدا

ئەك گۈزەل كۆرەش قىلغۇچى

□ مۇخبىرىمىز جاڭ جىلى

9 ـ ئاينىڭ 22 ـ كۈنى، مۇخبىر ئۇچتۇرپان ناھىيەسىنىڭ ئالغا بازارلىق دۆلەت ئورتاق تىل باشلانغۇچ مەكتىپىگە زىيارەتكە كەلدى، قۇربان نىياز بۇ باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ مۇدىرى ئىدى. قۇربان ئۆزى قۇرغان دۆلەت ئورتاق تىل باشلانغۇچ مەكتىپى 16 ياشقا كىردى. مۇشۇ يىللاردا، تۇركۇم ـ تۇركۇملىگەن بالا رايون ئىچى تولۇقسىز ئوتتۇرا سىنىپى، ئېچكىرى جايلاردىكى شىنجاڭ تولۇق ئوتتۇرا سىنىپى ۋە ئالىي مەكتەپلەرگە كىردى، نۇرغۇن بالىنىڭ ئاتا ـ ئانىسى بالىلىرىنى مۇشۇ مەكتەپكە بېرىشنى ئۈمىد قىلىدىغان بولدى، نۇرغۇنلىغان شان ـ شەرەپ قۇربانىنى چىڭ قۇچاقلىدى... بۇ نەتىجىلەرنىڭ ئارقىسىدا، ئۇنىڭ ماۋارىپ ئىشلىرىغا ئۆزىنى بېغىشلاشتىكى «چىن قەلبىنى ئېلىپ كېلىش، يېرىم تال گىياھنىمۇ ئېلىپ كەتمەسلىك»تەك ھېسسىياتى بار.

قەتئىي ئىرادە تىكلەش — ئەۋلادلارنى نامراتلىقتىن قۇتۇلدۇرۇش

ئالغا بازىرىدىن چىققان بىرىنچى ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى بولۇش سۈپىتى بىلەن، ئالىي مەكتەپنى پۈتكۈزگەندىن كېيىن ماۋارىپ ئىشلىرىنى تاللىغان قۇربان ماۋارىپنىڭ مۇھىملىقىنى چوڭقۇر بىلدى.

قۇربانىنىڭ دادىسى ئۇنىڭغا «قۇربان» دەپ ئىسىم قويغان بولۇپ، ئۇنىڭ چوڭ بولغاندىن كېيىن قۇربان تۇلۇمغا ئوخشاش پارتىيەنى قىزغىن سۆيىدىغان، ئەتەننى قىزغىن سۆيىدىغان، جۇڭخۇا مىللىتى چوڭ ئائىلىسىنى قىزغىن سۆيىدىغان ئادەم بولۇشنى ئۈمىد قىلغان.

قۇربان باشلانغۇچ مەكتەپتە ئوقۇۋاتقاندا، كەلگۈسىدە چوقۇم ئالىي مەكتەپكە ئۆتۈپ، نامرات يېزىدىن چىقىشنى ئارزۇ قىلغان.

1982 ـ يىلى، قۇربان ئالىي مەكتەپتە ئوقۇش ئارزۇسىغا يەتتى. ئالىي مەكتەپنى پۈتكۈزگەندىن كېيىن، ئۇ ئاقسۇ كەسپىي تېخنىكا شۆيۈەننىڭ دۆلەت ئورتاق تىل ـ يېزىقى ئوقۇتقۇچىسى بولدى. ئۇ ھەر يىلى شۆيۈەن تەرىپىدىن «مۇنەۋۋەر ئوقۇتقۇچى» بولۇپ باھالانغان بولسىمۇ، بىراق ئۇ ئۆزدىنىڭ پۇتۇڭخۇا تەلەپپۇزىنى ئۆلچەملىك ئەمەس دەپ قاراپ، ئوقۇغۇچىلارغا دەخلى يەتكۈزمەسلىك ئۈچۈن، 1995 ـ يىلى خىزمىتىدىن ئىستېپا بېرىپ سودا قىلدى.

جاھان كېزىپ بىرنەچچە يىل سودا قىلغاندىن كېيىن، قۇربان پۈتۈن بازار بويىچە ئەك باي كىشى بولۇپ قالدى. ئۇ دۆلەت ئورتاق تىل ـ يېزىقىنى ئۆگىنىش، مەدەنىيەت بىلىملىرىنى ئۆگىنىشنىڭ پايدىسىنى چوڭقۇر بىلدى. شۇنىڭ بىلەن بىللە، يۇرتداشلىرىنىڭ دۆلەت ئورتاق تىل ـ يېزىقىنى چۈشەندىرىپ، سىرتقا چىقىپ ئىشلەمچىلىك قىلىشقا جۈرئەت قىلالمايۋاتقانلىقى، مەدەنىيەت بىلىملىرى كەمچىل بولغاچقا نامراتلىقتىن قۇتۇلۇشتا قىينىلىۋاتقىنىدەك ئەھۋاللارنى كۆرۈپ، دۆلەت ئورتاق تىل باشلانغۇچ مەكتىپى قۇرۇشنى قارار قىلدى.

ئەۋلادلارغا دۆلەت ئورتاق تىل ـ يېزىقىنى ئۆگىتىپ، ئۇلارنى نامراتلىق ئاسارىتىدىن قۇتۇلدۇرۇشتىن ئىبارەت كۆچلۈك ئارزۇنىڭ تۈرتكىسىدە، قۇربان ھەرقانچە جاپالىق، ھەرقانچە قىيىن بولسىمۇ مەكتەپنى قۇرۇپ، بالىلارنى سىرتقا چىقىرىمەن، دەپ قەتئىي نىيەتكە كەلدى.

ھۈنەرۋەن روھىنى تىكلەش — بالىلار ۋە ئائىلە باشلىقلىرىنى رازى قىلىش

مەكتەپ بىناسى سېلىش، مەيدان قۇرۇش، خەنزۇ ئوقۇتقۇچىلارنى تەكلىپ قىلىش، ئائىلە باشلىقلىرىغا خىزمەت ئىشلەش... 2003 ـ يىلى 5 ـ ئايدا، قۇربان نۇرغۇن يول مېڭىپ، نۇرغۇن تەر ئاققۇزۇپ، دۆلەت ئورتاق تىل باشلانغۇچ مەكتىپىنى ئاخىر قۇردى.

ئالغا بازارلىق دۆلەت ئورتاق تىل باشلانغۇچ مەكتىپى پارتىيە ياچېيكىسىنىڭ شۇجىسى، مۇئاۋىن مەكتەپ مۇدىرى لى يۇڭخۇك قۇربان تەكلىپ قىلغان بىرىنچى تۈركۈمدىكى ئوقۇتقۇچىلارنىڭ بىرى. ئۇ ئەسلىپ مۇنداق دېدى: بالىلارنىڭ دۆلەت ئورتاق تىل ـ يېزىقىدا ھېچقانداق ئاساسى بولمىغاچقا، نۇرغۇن ئائىلە باشلىقلىرى بالىلىرىنىڭ ئوقۇشىنى قوللاش جەھەتتە ئەھۋالنى كۆزەتتى، ئىكىلىنىپ قالدى، قۇربانىنىڭ بېسىمىمۇ ناھايىتى زور بولدى. ئۇنىڭ ئالدىدا پەقەت دۆلەت ئورتاق تىل باشلانغۇچ مەكتىپىنى جەزمەن مۇۋەپپەقىيەتلىك قۇرۇپ چىقىشتىن ئىبارەت بىرلا يول بار ئىدى.

بالىلار مەكتەپتە يېتىپ ئوقۇيتتى، ئۇلارنىڭ تاماق يېيىشى، مېڭىشى، ئولتۇرۇش قىياپىتى، ئۇخلاشى قاتارلىق ھەربىر ئىنچىكە ھالقىلارغىچە مۇئەللىملەر يېتەكچىلىك قىلاتتى. دەسلەپتە بالىلار مۇئەللىملەرنى «بالا باققۇچى»لار دەپ ئاتاشتى.

سىرتتىن كۆەيبەن ئوقۇتقۇچىلىرىنى تەكلىپ قىلىپ، بالىلارغا كۆەيبەن ئېيتىشنى ئۆگىتىپ ئۆگىنىش قىزغىنلىقىنى يېتىلدۈردى؛ تېلېۋىزور، ئۇنىئالغۇ ئەكېلىپ ئۆگىنىشكە تۈرتكە بولدى... بىر مەزگىل بىللە تۇرغاندىن كېيىن، بالىلار مۇئەللىملەرنى «ئاپا» ياكى «دادا» دەپ ئاتايدىغان بولدى.

بالىلار ئەدەپلىك ھالدا دەرس ئاڭلىغان، ئەستايىدىل تاپشۇرۇق ئىشلىگەن، ئېنىق ھالدا «مۇئەللىم» دەپ ئاتاشقا باشلىغاندىلا، ئائىلە باشلىقلىرى بالىلىرىنىڭ ھەققەتەن ئىش ئۇققانلىقىنى، بىلىم ئىگىلىگەنلىكىنى بايقىدى. ئاز ـ ئازدىن كۆرۈلگەن ئۆزگىرىشلەرنىڭ ھەممىسى قۇربانىنىڭ ماھىرلىق بىلەن ئۆگىتىشىدىن بولغاندى. ئۇ مۇنداق دېدى: ئوقۇتۇش، ئادەم تەربىيەلەش ئۈچۈن «ھۈنەر ـ ۋەن» روھىدا چىڭ تۇرۇش كېرەك.

جۇڭگو مەدەنىيىتى ئىلىمنى ئۆگىنىش — جۇڭخۇا مەدەنىيىتىنى ھەممە ئائىلىگە يەتكۈزۈش

«بۇ يەردە، بىز دۆلەت ئورتاق تىل ـ يېزىقىنى پىششىق ئىگىلىگەندىن سىرت، يەنە خەتتاتلىق، كۆەيبەن، كوتو، ئېرخۇ، بەل دۇمباق، شىچۇي قاتارلىق جۇڭخۇانىڭ مۇنەۋۋەر ئەنئەنىۋى مەدەنىيىتى بىلەن ئۇچراشتۇق» دېدى ئالغا بازارلىق دۆلەت ئورتاق تىل باشلانغۇچ مەكتىپىنىڭ 6 ـ يىللىق ئوقۇغۇچىسى يارمەمەت ياقۇپ.

دۆلەت ئورتاق تىل باشلانغۇچ مەكتىپى قۇرغاندىن كېيىن، قۇربان بالىلارنىڭ «تىل ئۆگىنىپ ئىقتىدارنى ئۆستۈرۈش، جۇڭگو مەدەنىيىتى ئىلمىنى ئۆگىنىپ ئەخلاق يېتىلدۈرۈش، دۆلەت تارىخىنى ئۆگىنىپ ئاقىللاردىن بولۇش»نىغا يار دەم بەردى.

مەكتەپ يېڭىدىن قۇرۇلغاندا، قۇربان مەكتەپ ھويلىسىغا كۆڭزىنىڭ رەسمىنى ئېسىپ، ھەر كۈنى دەرس ئاربلىقىدىكى گىمناستىكىدا، بارلىق ئوقۇتقۇچى ـ ئوقۇغۇچىلارنى باشلاپ كۆڭزىنىڭ رەسمى ئالدىدا سالماقلىق بىلەن تەزىم قىلاتتى. 2014 ـ يىلى پارتىيە ۋە ھۆكۈمەتنىڭ زور كۈچ بىلەن يار دەم بېرىشى ئارقىسىدا، ئالغا بازارلىق دۆلەت ئورتاق تىل باشلانغۇچ مەكتىپى يېڭى مەكتەپ رايونى قۇرۇپ، كۆڭزىنىڭ ھەيكىلىنى تىكلەپ، ئۆسمۈرلەر سارىيى قۇرۇپ، مەكتەپنىڭ جۇڭگو مەدەنىيىتى ئىلمى ـ مەدەنىيەت كەيپىياتىنى تېخىمۇ قويۇقلاشتۇردى.

بۇ بىرقانچە يىلدا، قۇربان ئېرىشكەن شەرەپ بارغانسېرى كۆپەيدى، ئۇ ھەر قېتىم سىرتقا چىقىپ يېغىنغا قاتنىشىش ياكى مۇكاپاتلىنىش پۇرسىتىدىن پايدىلىنىپ، يېغىنغا قاتناشقان باشقا ۋەكىللەر، ئىلغار تىپلاردىن كەمتەرلىك بىلەن سوراپ، ئۇلارنىڭ ئىلغار ئىش ئىزلىرىدىن ئۆگەندى. يۇرتىغا قايتقاندىن كېيىن، ئۇ كۆرگەن، ئۆگەنگەن، ئويلىغانلىرىنى تەشۋىقات مەزمۇنى قىلىپ يېزىپ، ئوقۇتقۇچى ـ ئوقۇغۇچىلارغا تەشۋىق قىلدى، ئاساسىي قاتلامدىكى كادىرلار، ئاممىغا تەشۋىق قىلدى.

دۆلەت ئورتاق تىل باشلانغۇچ مەكتىپىدىن ئىبارەت بۇ سۈپا ئارقىلىق، قۇربان ئوقوغۇچىلارغا جۇڭخۇا مەدەنىيىتىنى تارقاتتى ھەم ئوقوغۇچىلارنى «كىچىكلەر چوڭلارنى يېتەكلەش» شەكلى ئارقىلىق ئائىلە باشلىقلىرىنىڭ ئىدىيە ـ قارىشىنى ئۆزگەرتىشكە يېتەكلىدى. بۇنىڭدىن باشقا، ئۇ يەنە باشلامچىلىق بىلەن جۇڭخۇا مەدەنىيىتىنى ئومۇملاشتۇرۇش مەركىزى قۇرۇپ، ئالغا بازىرى ھەم ئەتراپتىكى يېزا ـ بازارلاردىكى ئاممىنىڭ جۇڭخۇا مەدەنىيىتى دېڭىزىغا سىڭىپ كىرىشىگە تۈرتكە بولدى.

ملەتنىڭ گۈللىنىشى ئۈچۈن ـ قەھرىمانلار، قۇربانلار شەجەرىسى

يۈەن يۇڭكاڭ: ھاياتى بىلەن ساقچى ئىزىنكىنى پارقىرتىش

شىنخۇا ئاگېنتلىقى، خېفېي، 9 ـ ئاينىڭ 7 ـ كۈنى تېلېگراممىسى (مۇخبىر باۋ شياۋجىك) 2018 ـ يىلى 4 ـ ئايدا، گېزىتخانىنىڭ بىر مۇخبىرى يۈەن يۇڭكاڭ ئائىلىسىدىكىلەرنى بىر پارچە «ئائىلىۋى سۈرەت»كە تارتتى: ئۇنىڭ خوتۇنى قىز نەۋرىسىنى قوۋچاقلاپ سافادا ئولتۇراتتى، قىزى بىلەن كۈيۈ ئوغلىمۇ يېنىدا ئىدى، ئەمما يۈەن يۇڭكاڭ بولسا 37 يىل ئىلگىرىكى سۈرىتى ئېچىدە ئىدى.

يۈەن يۇڭكاڭ، ئەر، 1943 ـ يىلى 11 ـ ئايدا تۇغۇلغان، ئەنخۇي ئۆلكىسىنىڭ چۇشيەن ناھىيەسى (ھازىرقى ئەنخۇي چۇجوۋ)دىن، 1968 ـ يىلى 8 ـ ئايدا، ئۇ قىسمىدىن ھەربىي سەپتىن چېكىنگەندە، چاڭجياڭ سۇ تىرانسپورتى جامائەت خەۋپسىزلىكى ئىدارىسى جياڭيىن پورتى ساقچىخانىسىغا تەقسىم قىلىنغان.

«ئۇ ئىشقا كىرىشىپ كەتسە ئۇيقۇ ۋە تاماقنىمۇ ئۇنۇتۇپ قالاتتى، ھەر كۈنى بەش ـ ئالتە سائەتلا ئۇخلايتتى، دائىم يېرىم كېچە بولغاندا ئاندىن ياتقىغا قايتاتتى، بەزىدە ھەتتا تۈن بويى خىزمەت قىلاتتى.» ئىلگىرى ئۇنىڭ بىلەن خۇاڭتېيەن پورتىدا بىللە ۋەزىپە ئىجرا قىلغان خەلق ساقچىسى جى لىچىڭ ئەسلەپ مۇنداق دېدى: ئەينى يىلى خۇاڭتېيەن پورتى چاڭجياڭ دەرياسىنىڭ جەنۇب ـ شىمالىنى كېسىپ ئۆتىدىغان مۇھىم قاتناش يولى بولۇپ، ھەر كۈنى 10 مىڭدىن ئارتۇق يولۇچى، 2000دىن ئارتۇق ۋېلىسىپىت، 1000دىن ئارتۇق ئاپتوموبىل بۇ يەردە دەريادىن ئۆتەتتى، ھەمشە قانۇنسىز ئۇنسۇرلار ئارىلىشىپ كىرىۋالاتتى. پورتنىڭ ئامانلىقىنى قوغداش ئۈچۈن، يۈەن يۇڭكاڭ پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن خىزمەتكە كىرىشىپ، كېچىنى كۈندۈزگە ئۇلاپ تەجرىبە توپلاپ ۋە قېتىرقىنىپ تەتقىق قىلىپ، «ئۆتكۈر كۆز»نى يېتىلدۈرگەن. خۇاڭتېيەن پورتىغا ۋەزىپە ئىجرا قىلىشقا كېلىپ قۇربان بولغانغا قەدەر، يۈەن يۇڭكاڭ ئېقىپ يۈرگەن 200دىن ئارتۇق جىنايەتچىنى تۇتۇپ، 300دىن ئارتۇق ئوغرىلانغان ۋېلىسىپىتنى تەكشۈرۈپ قولغا چۈشۈرۈپ، ئاممىنى تەرىپىدىن «پورت قاراۋۇلى» دەپ تەرىپلەنگەن.

يۈەن يۇڭكاڭ پورتنى ئائىلىسى، ئاممىنى ئائىلىسىدىكىلەر بىلىپ مۇئامىلە قىلغان. پورتتا، ھەمشە ئۇنىڭ چوڭلارنى يۆلەپ، كىچىكلەرنى يېتىلەپ يۈرگەن سىيماسىنى كۆرگىلى بولاتتى. بىر قېتىم، يولدىن ئېزىپ قالغان بىر مومىاي خەلق ساقچىلىرى نۆۋەتچىلىك ئىشخانىسىغا كېلىپ يار دەم سورىغاندا، يۈەن يۇڭكاڭ ئۇنىڭغا تاماق ئېلىپ بېرىپلا قالماي، يەنە تۇرلۇك ئامالار بىلەن ئۇنىڭ ئۆيىنىڭ ئادرېسىنى ئېنىقلاپ، ئۇنىڭغا ئۆيىگە قايتىدىغانغا يول خىراجىتى بەرگەن. 1971 ـ يىلنىڭ مەلۇم بىر كۈنى، دەريادىن ئۆتەتتى، ھەمشە قانۇنسىز ئۇنسۇرلار ئارىلىشىپ كىرىۋالاتتى. پورتنىڭ ئامانلىقىنى قوغداش ئۈچۈن، يۈەن يۇڭكاڭ پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن خىزمەتكە كىرىشىپ، كېچىنى كۈندۈزگە ئۇلاپ تەجرىبە توپلاپ ۋە قېتىرقىنىپ تەتقىق قىلىپ، «ئۆتكۈر كۆز»نى يېتىلدۈرگەن. خۇاڭتېيەن پورتىغا ۋەزىپە ئىجرا قىلىشقا كېلىپ قۇربان بولغانغا قەدەر، يۈەن يۇڭكاڭ ئېقىپ يۈرگەن 200دىن ئارتۇق جىنايەتچىنى تۇتۇپ، 300دىن ئارتۇق ئوغرىلانغان ۋېلىسىپىتنى تەكشۈرۈپ قولغا چۈشۈرۈپ، ئاممىا تەرىپىدىن «پورت قاراۋۇلى» دەپ تەرىپلەنگەن.

يۈەن يۇڭكاڭ پورتنى ئائىلىسى، ئاممىنى ئائىلىسىدىكىلەر بىلىپ مۇئامىلە قىلغان. پورتتا، ھەمشە ئۇنىڭ چوڭلارنى يۆلەپ، كىچىكلەرنى يېتىلەپ يۈرگەن سىيماسىنى كۆرگىلى بولاتتى. بىر قېتىم، يولدىن ئېزىپ قالغان بىر مومىاي خەلق ساقچىلىرى نۆۋەتچىلىك ئىشخانىسىغا كېلىپ يار دەم سورىغاندا، يۈەن يۇڭكاڭ ئۇنىڭغا تاماق ئېلىپ بېرىپلا قالماي، يەنە تۇرلۇك ئامالار بىلەن ئۇنىڭ ئۆيىنىڭ ئادرېسىنى ئېنىقلاپ، ئۇنىڭغا ئۆيىگە قايتىدىغانغا يول خىراجىتى بەرگەن. 1971 ـ يىلنىڭ مەلۇم بىر كۈنى، دەريادىن ئۆتەتتى، ھەمشە قانۇنسىز ئۇنسۇرلار ئارىلىشىپ كىرىۋالاتتى. پورتنىڭ ئامانلىقىنى قوغداش ئۈچۈن، يۈەن يۇڭكاڭ پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن خىزمەتكە كىرىشىپ، كېچىنى كۈندۈزگە ئۇلاپ تەجرىبە توپلاپ ۋە قېتىرقىنىپ تەتقىق قىلىپ، «ئۆتكۈر كۆز»نى يېتىلدۈرگەن. خۇاڭتېيەن پورتىغا ۋەزىپە ئىجرا قىلىشقا كېلىپ يۈەن يۇڭكاڭ ئۇنىڭ خىزمەت قىلىشىنى ئۈزۈلۈكسىز قاتناش ئۈچۈن ئۆزىنىڭ ئۆيىدىن ئايرىلىپ، ئۇنىڭ ئۆيىگە كۆچۈپ كېلىپ، ئۇنىڭ ئۆيىدە ئىقامەت قىلىپ، ئۇنىڭ ئۆيىدىكىلەر بىلەن ئىناق ياشاشقا ئادەتلەنگەن ئىدى. ئۇ ئۆيىدىكىلەر بىلەن ئۇچراشقاندا، ئۇ ھەر قېتىم ئۇلارغا ئۆزىنىڭ ئىشلىرىنى سۆزلەپ بېرىپ، ئۇلارنىڭ ئىشلىرىنى ئاڭلاپ، ئۇلارنىڭ ئىشلىرىغا ياردەم بېرىپ، ئۇلارنىڭ ئىشلىرىنى ھەل قىلىپ بېرىپ، ئۇلارنىڭ ئىشلىرىنى ئۆزىنىڭ ئىشى دەپ قارىغان ئىدى. ئۇ ئۆزىنىڭ ئىشلىرىنى ئۇنۇتۇ